

СОЦІОЛОГІЯ

УДК 316.346.32-053.6:2

© Василь Балух
м. Чернівці

РЕЛІГІЙНІСТЬ МОЛОДІ: ЗАГАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ І РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТИ

У статті проаналізовано фактори релігійності української молоді, її ставлення до основних християнських цінностей, релігійних звичаїв і традицій на основі даних Міжнародного проекту соціальних досліджень (ISSP) та матеріалів опитувань Центру соціологічних досліджень Чернівецького національного університету ім. Ю.Федьковича.

Ключові слова: релігійність, конфесія, плюралізм, моральність, світогляд, релігійні пошуки, Бог, церква, молитва, толерантність.

Єдиними показниками релігійності, які фіксуються органами державної влади, є діючі релігійні організації, мережа яких в Україні за роки незалежності зросла більше як у 8 разів. Проте майбутнє кожного суспільства залежить не лише від стабільності існуючих світоглядних парадигмів, але й від того з чим культурно й ідеологічно самоідентифікує себе молоде покоління, «яке і є», в основному, носієм постмодерних настроїв. Саме у багатоманітності побутуючих світоглядних парадигм молодь прагне знайти себе, у тому числі й духовно. А тому в сферу зацікавлень молодого покоління безперечно входить релігія як духовний феномен, оскільки найінтенсивніший період релігійних пошуків особи припадає саме на роки формування світоглядних уявлень у молоді роки.

Як найактивніша частина соціуму, а часом навіть і найінтелектуальніша, молодь визначає перспективи розвитку суспільства на десятки років, модель суспільної свідомості майбутнього тощо. Одночасно, не маючи достатнього життєвого і соціального досвіду, практичних навичок, молоде покоління намагається пристосуватися до тих умов, які оточують його в існуючому соціумі, де в духовному відношенні все більше відчуває вплив релігії.

Релігійність молоді була і залишається **актуальною** проблемою, особливо для філософів, релігієзнавців, соціологів і психологів. Ця проблема є колом зацікавлень Н.Гаврилової [2], Н.Дудар [3–6], О.Балакіревої[3–4], М.Паращевіна [8], Л.Филипович [3] та інш.

Метою означеного дослідження став аналіз співвідношення загальноукраїнського й регіонального рівня релігійності молодого покоління. З огляду поставлених **завдань**, в статті розкривається взаємозалежність моральності й релігійності молодіжного середовища, його ставлення до основних християнських цінностей, догматів, культів, звичаїв і традицій, побутуючих в Україні релігійних вірувань.

Релігійні пошуки сучасної молоді України, як і буковинського регіону, перебувають у динамічному русі, будучи у прямо пропорційній залежності від релігійної атмосфери чи аури всього українського суспільства. А реалії цього суспільства є неоднозначними і багатовимірними, адже при досить високому рівні релігійності в Україні (74,7%), вихованні молоді на принципах християнської моралі, вільному доступі до релігійної літератури, пропаганді релігійної тематики через ЗМІ, в країні не зменшується число кримінальних злочинів, відкритої пропаганди сексу, педофілії, далеко не менше розлучень, абортів і, особливо, корупції навіть серед вищих ешalonів влади. Хоча споконвіків висока моральність була характерною особливістю українців, про що свідчать зразки їх духовної культури (поезія, обряди, пісні, традиції тощо).

Для підтвердження висловлених думок ми будемо послуговуватися результатами Міжнародного проекту соціальних досліджень (ISSP), проведеного у 2009 р. в європейських країнах, в т.ч. і в Україні, і соціологічними опитуваннями Центру соціологічних досліджень у ЧНУ ім. Ю.Федьковича, здійсненого 12–22 травня 2009 р.

На сьогоднішній день Україна входить до сімки європейських країн, які мають найвищий відсоток віруючих. Якщо в Естонії він складає 28,1, Росії – 47,1%, то в Україні – аж 74,7 [8, с. 13]. Як на мене, цей високий рівень релігійності в державі пояснив проф. А.Колодний, який писав: «Релігійність не притаманне особистості знання релігії, не сукупність певних обрядових дійств, зорієнтованих на існуючі десь поза людиною надприродні сутності, а насамперед певний феномен підвищеного енергетичного фону душі людини, яка охоплена усвідомленням Високої Істини, відчуттям своєї причетності до неї» [1, с. 27].

Так традиційно склалося, що у всіх європейських країнах рівень релігійності старшого покоління значно вищий, ніж молоді, за винятком Болгарії і України. Наприклад, якщо в Росії серед респондентів віком 16-29 років частка релігійних становила 39%, то у старших за 50 років їх було уже 61%. В Україні ж частка релігійних практично однаково серед усіх вікових категорій (74-76%) [8, с. 14]. Для пояснення цього феномену і тут послугуємося визначенням А.Колодного: «Нині типовим стає віруючий, в структурі релігійності якого домінують не догми чи обряди, а суб'єктивне самовідчуття своєї причетності до Всевишнього, проникнуте певним моральним стоїцизмом, переживанням екзистенційної ситуації. Людина починає усвідомлювати себе як частину іншого, більш Високого, Величного, Абсолютного, шукати свою сутність у ньому. Свої прагнення до суверенітету, подання незалежності від зовнішнього світу вона компенсує в своїх уявленнях про гаранта цієї незалежності – Бога, доступ до якого можна отримати через пізнання самого себе» [1, с. 22].

Релігійність, як свідчить дослідження, носить переважно особистісний характер і породжена внутрішніми переживаннями людини. Прийняття Бога як зразка для власних дій приводить до формування внутрішньої релігійності, що спрямована на захист і розвиток релігійних цінностей з огляду на них же самих. Але молодь усе частіше звільняється від традиційних впливів, з багатьох релігійних культур і традицій надає перевагу тому, що для неї є особистим переконанням чи вибором. У цьому багатоманітті конфесій молодь часто губиться і навіть втрачає інтерес до релігії.

У зв'язку з цим досить важливим фактором стає самооцінка ступеня релігійності людей, що в європейських країнах теж варіюється у різних демографічних групах. Проте Україна в цілому, як і студентська молодь.

Чернівецького університету виділяється з цього ряду: найбільший рівень релігійності було зафіксовано саме серед наймолодших наших співгромадян (оцінка близька до 7 за десятибальною шкалою) [8, с. 15–16]. Такий факт спостерігається лише в Нідерландах. Тобто можна говорити про доволі рівномірне представлення релігійних переконань серед різних вікових категорій населення України.

Відзначимо ще один цікавий факт з української практики, який суперечить досить поширеним уявленням про тенденцію до зменшення рівня релігійності по мірі збільшення освітнього рівня особи. Соціологічні дослідження на загальноукраїнському і регіональному рівнях не зафіксували відмінностей між респондентами з різним освітнім рівнем.

У релігійності молоді, крім вільного вибору, важливу роль відіграє все ж таки сім'я та родинне оточення. Зрозуміло, що у віруючих родинах релігійний фактор, незаперечно, є традиційним і стійким. Але висловлену думку підтверджують й інші дані. Так, можна говорити і про велику релігійну однорідність сімей віруючих громадян: 75% їхніх батьків належать до однієї конфесії і лише 8% – до різних конфесій [8, с. 25]. Причому серед 465 респондентів-студентів ЧНУ на запитання: «Чи виховувалися Ви дома у релігійному дусі?», 88,4% відповіли «так», або «скоріше так, ніж ні» [7, с. 4].

Якщо в плані частки віруючих і невіруючих різниці між віковими категоріями не спостерігається, то в самооцінці міри релігійності вона з'являється, що може свідчити про важливий вплив «стажу» перебування у вірі: чим він більший, тим впевненіше підтверджується стійкість переконань. Якщо в українській молоді віком 18–29 років за семибальною шкалою міра релігійності складає 4,4, то серед людей старшого віку (більше 55 років) – майже 5 [8, с. 28].

Подібною є ситуація при відповіді на питання про абсолютну впевненість в існуванні Бога: серед молодого покоління цей відсоток дорівнює 40,9, а серед старшого – 64,2% [8, с. 32]; серед греко-католиків ці відсотки складають відповідно – 80 і 95,9% [8, с. 33]. А опитані студенти Чернівецького національного університету, які переконані в існуванні Бога, склали аж 87,5% і лише 3,9% не вірять в його існування [7, с. 8].

Майже половина віруючих українців (44%) поділяє думку, згідно з якою у спілкуванні з Богом вони здатні йти власним шляхом, аж ніяк не потребуючи посередництва у вигляді церкви [8, с. 37]. Серед студентської молоді Буковини до потреб церкви звертаються 58,5% [7, с. 4]. Певне пояснення цьому явищу можна знайти в тому, що серед студентів ЧНУ велика частка мешканців Івано-Франківської і Тернопільської областей, де рівень релігійності і довіри до церкви значно вищий, ніж на Буковині.

У зв'язку з цим постає питання про відношення українців до такого незмінного атрибуту релігійності як молитва. І тут проявляється суттєва різниця між старшим і молодшим поколінням. Серед української молоді (18–29 років) часто моляться 35,3%, а у старших цей відсоток сягає майже 60. Не моляться ніколи або майже ніколи відповідно 29,8 і 18,3% [8, с. 44]. Серед студентської молоді університету цей показник майже співпадає із загальноукраїнським: постійно або часто моляться 36,3% [7, с. 10].

Є відмінності серед вікових груп і в частоті відвідування церкви. Постійно ходять до церкви лише 5% української молоді, а серед старших цей відсоток складає 12 [8, с. 45]. Студенти

університету, які постійно відвідують релігійні служби, зібрання, служіння, складають 11%, тобто цей показник значно вищий загальноукраїнського [7, с. 10].

Поліконфесійність, що притаманна Україні, природно генерує актуальність проблеми релігійної толерантності. Отримані дані свідчать про високий її рівень у населення України. 75% українців відстоюють думку, що люди мають поважати будь-які релігії. Не погоджуються з цією тезою лише 7% респондентів [8, с. 58]. А серед студентської молоді цей відсоток ще менший – 6,2 [7, с. 7].

Досить характерною ознакою толерантності є відношення до міжконфесійних шлюбів. Серед української молоді до 30 років, для більшості з яких вибір шлюбного партнера залишається актуальним, 63% готові погодитись на міжконфесійний шлюб, але майже 20% – не готові, тоді як у старших 50 років ці відсотки складають відповідно 65 і 15 [8, с. 63]. На жаль, в запитальнику для чернівецьких студентів такого питання не ставилося.

Проведені дослідження на загальноукраїнському і регіональному рівнях дозволяють зробити деякі **узагальнення** щодо релігійності молоді.

Рівень релігійності молоді знаходиться на досить високому рівні. Лише дещо більше 10% молоді ідентифікували себе як байдужих до релігії та переконаних атеїстів. Такий високий рівень релігійності насамперед обумовлений сімейним вихованням і активною діяльністю релігійних організацій. Проте це абсолютно не відображає рівня моральності молодого покоління. Важливішими тут є соціально-побутові умови проживання молоді. Можна вірити в Бога, знати, що є гріхом, але коли маєш умови життя такі, що потрібно хоч якось вижити, то тут моральні виміри стають уже дещо іншими. Тому відроджувати релігійну духовність потрібно не будівництвом храмів і молитовних будинків, а переконаннями в самому собі.

Опитувані мають широку обізнаність щодо релігійних аспектів, які стосуються повсякденного життя людини, зокрема, гріха, і, водночас, погано обізнані з догматичними аспектами релігії. Це обумовлюється тим, що інформацію молодь переважно отримує через батьків і ЗМІ.

Типовий віруючий в Україні – це молода людина, яка з'являється в церкві лише декілька разів на рік, у кращому випадку – раз на місяць. Один раз на рік вона сповідається; інколи, але з послабленням, дотримується Великого посту. Загалом кількість людей, для яких культова поведінка носить регулярний характер, не перевищує 10% від загальної кількості віруючих.

Отже, складається парадоксальна картина: віруючими ідентифікують себе близько 80% респондентів, мають конфесійну ідентифікацію – третина з них, а живуть «з Богом у серці», тобто їхня поведінка відповідає релігійним приписам – лише третина з конфесійно-ідентифікованих або близько 10% від загальної кількості віруючих. На нашу думку, звідси і така разюча невідповідність рівня релігійності і стану моральності молодого покоління в Україні.

Література

1. Академічне релігієзнавство / за ред. проф. А.Колодного. – К., 2000.
2. Гаврилова Н. Релігійні пошуки молоді України // Україна релігійна: Прогнози релігійного життя України. Колективна монографія. – К., 2008.
3. Дудар Н., Балакірева О., Свистунов С., Филипович Л. Світоглядно-релігійні погляди молоді. – К., 1998.
4. Дудар Н.П., Балакірева О.М. Ціннісні орієнтації молодого покоління // Молодь у зеркалі соціології. – К., 2001.
5. Дудар Н.П. Релігійність молоді // Людина і світ. – 1999. – №2.
6. Дудар Н.П. Молодь і релігія: соціологічний ракурс // Розбудова держави. – 2000. - №1-6.
7. Матеріали Центру соціологічних досліджень Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. – Чернівці. 12-22 травня 2009 р. – Т.1.
8. Паращевін М. Релігія і релігійність в Україні. – К., 2009.

Summary

Vasyl Baluh

Religiosity of youth: all-ukrainian and regional aspects

The article analyzes the factors of religiosity of Ukrainian youth, its attitude to fundamental Christian values, religious customs and traditions on the basis of data given by the International Social Studies Project (ISSP) and Center of Sociological Research of Chernivtsi National University named by Fedkovych.